

Ministerie van Klimaat en Groene Groei
Postbus 20401
2500 EK Den Haag

Uw brief van:
Uw kenmerk:
Ons kenmerk: 464004

Behandelend ambtenaar:
Telefoonnummer:
In afschrift aan:
Bijlage(n):

Onderwerp: Zienswijze ontwerp PAWOZ-
Eemshaven

Schiermonnikoog, 8 april 2025

Verzonden: 08 APR 2025

Geachte minister,

U biedt gelegenheid tot het inbrengen van zienswijzen bij het ontwerp Programma Aansluiting Wind op Zee (PAWOZ) Eemshaven. Samen met de noordelijke overheden, met unanieme steun van onze gemeenteraad, tekenen wij ook mee met een gezamenlijke zienswijze.

Naast de gezamenlijke zienswijze leest u hieronder onze eigen, aanvullende, zienswijze. De gemeenteraad van Schiermonnikoog nam op dinsdag 18 maart de motie 'zienswijze ontwerp Programma Aansluiting Wind op Zee' aan, waarmee wij ons gesteund voelen om een aanvullende zienswijze in te dienen om duidelijk te maken hoezeer ons eiland en het wantij ten zuiden van Schiermonnikoog wordt geschaad met de voorgenomen keuze. Het alternatief, de tunnelvariant, is voor mens en natuur minder schadelijk en toekomstbestendiger. In deze brief beargumenteren wij dit standpunt.

Voornemen

In het ontwerpprogramma is opgenomen dat voor windpark Doordewind wordt gekozen voor route VII (Schiermonnikoog). Voor windpark Ten Noorden van de Waddeneilanden wordt gekozen voor route VIII (Ameland) of route IX (Zoutkamperlaag). Voor toekomstige parken wordt gekozen voor route X (tunnel) en route II (Oude Westereems).

Voorstander van windenergie

Wij zijn voorstander van de energietransitie en onderschrijven het belang van aanlanding van windenergie en waterstof in Noord-Nederland. De geplande windmolenparken op de Noordzee, Doordewind en Ten noorden van de Waddeneilanden, zien wij dan ook als een kans voor de energietransitie van het hele noorden en Nederland. Ondanks dat we ons ervan bewust zijn dat we deze ontwikkeling mogelijk in de toekomst vanaf onze stranden zullen ervaren (het kunstmatige tunneleiland zal mogelijk vanaf Schiermonnikoog te zien zijn).

Wij hechten eraan om te onderstrepen dat wij als regionale overheden de doelen van het Nationale Klimaatakkoord waar mogelijk willen ondersteunen. Ook begrijpen wij dat Nederland om geopolitieke redenen minder afhankelijk moet worden van energie vanuit het buitenland. We moeten echter wel zorgvuldig omgaan met de aanleg van windmolenparken en de aanlanding van de energie vanuit deze windmolenparken.

Informatieproces

Wij willen u, ondanks onze zorgen omtrent de voorgenomen ontwikkelingen, complimenteren met regelmaat waarin u onze gemeenteraad en inwoners heeft voorzien van informatie. Wij stellen het op prijs dat is geluisterd naar onze suggestie om een plenaire informatieavond te houden en extra informatie te geven over de aanlegtechnieken. Ook waarderen we uw persoonlijke bezoek in september 2024 en het gesprek dat u toen had met enkele inwoners.

Wij nodigen u hierbij (nogmaals) van harte uit om ons eiland nogmaals te bezoeken en dan ook de plek aan te doen waar de elektriciteitskabels nu gepland zijn. U kunt dan met eigen ogen de ongereptheid van dit gebied bekijken.

Daarnaast gaan wij ervan uit dat u ook in de toekomst op toegankelijke en open wijze blijft communiceren met onze inwoners. Op het eiland willen wij goed op de hoogte zijn van wat er op ons eiland gebeurt en wat de effecten daarvan zijn voor onze inwoners, het UNESCO werelderfgoed, Nationaal Park, Natura 2000-gebied én onze bezoekers.

Onderzoeken zijn al begonnen

Tijdens de informatieavond op 12 maart gaf Tennet aan dat na besluitvorming (rond de zomer) wordt begonnen met onderzoek. Pas tijdens de avond werd, na vragen uit het publiek, duidelijk wat de enorme impact is van dit onderzoek. Dit onderzoek beschouwen wij als zeer invasief. Zo zijn bijvoorbeeld auto's nodig op een terrein waar nooit wordt gereden. Waar zelfs eilandbewoners nauwelijks komen omdat hier vogels broeden en dieren rusten.

In een proces waarin wij elkaar steeds informeren is het niet chique om tijdens zo'n avond met dit soort informatie geconfronteerd te worden.

Ondanks dat er nog geen definitief besluit is genomen, is de initiatiefnemer tijdens de ter inzage termijn (half maart 2025) al begonnen met onderzoek. Hierdoor kan een beeld ontstaan dat een besluit al is genomen en dat het indienen van zienswijzen van weinig nut is. We horen graag wat u gaat doen om dit beeld te veranderen. Ook willen wij meer openheid over de onderzoeken die nodig zijn en wat de impact is voor ons eiland van die onderzoeken.

Argumenten

1. De Schiermonnikoog wantijroute voldoet niet aan de doelstellingen voor het Waddengebied

1.1 Voorgenomen route voldoet niet aan de doelstellingen Natura 2000-gebied Waddenzee

Uit de evaluatie Natura 2000 beheerplan Waddenzee (september 2023) blijkt dat de effecten van civiele activiteiten op de Waddenzee onduidelijk zijn. De naleving van de gestelde randvoorwaarden worden namelijk onvoldoende gemonitord.

Het is dan ook onbegrijpelijk dat er opnieuw civiele activiteiten, zoals het aanleggen van deze elektriciteitskabels, worden voorgesteld terwijl er een alternatief is die minder schadelijk is voor het Waddengebied.

1.2 Voorgenomen route voldoet niet aan de Agenda voor de Wadden

In de Agenda voor het Waddengebied staat dat het aanleggen van kabels en (buis)leidingen voor de energietransitie door de Waddenzee en in het Waddengebied op een zorgvuldige manier, met zo min mogelijk effect op de natuurwaarden moet plaatsvinden.

Voor de voorgestelde route is een alternatief waardoor er veel minder effect is op de natuurwaarden in het Waddengebied. Daarom zou de alternatieve route gekozen moeten worden.

1.3 Voorgenomen route is slecht voor de status van de Waddenzee als UNESCO werelderfgoed

Het adviesorgaan van UNESCO is kritisch over de *state of conservation* van de Waddenzee omdat er in de afgelopen jaren veel nieuwe bouwprojecten gepland of gestart zijn in de buurt van de Waddenzee. Deze projecten omvatten onder meer het winnen van olie, zout en gas, de bouw van havens en scheepvaartroutes en het aanleggen van energievoorzieningen.

UNESCO stelt dat Nederland zich door ondertekening van het Werelderfgoedverdrag internationaal verplicht heeft om dit unieke natuurlijke erfgoed te beschermen en te behouden voor volgende generaties. Daarbij kan en mag het geen moedwillige maatregelen nemen die direct of indirect schade aan het erfgoed toebrengen.

Opnieuw geldt dat er een alternatief is waardoor er minder schade is aan dit unieke natuurgebied.

1.4 Rust en ruimte van nationale betekenis

Het Waddengebied is een Natura 2000-gebied en UNESCO werelderfgoed. Schiermonnikoog is een Nationaal Park en werd verkozen tot mooiste plek van Nederland. Zelfs inwoners van onze gemeente komen een groot deel van het jaar niet op de Oosterkwelder, waar de aanleg is gepland. Dit gebied is dan het bezit van de vogels die hier broeden en rusten. Dit gebied vereist dat er zeer zorgvuldig mee wordt omgegaan.

Juist de rust, ruimte en stilte van onze gemeente trekt vele bezoekers. De lokale economie is afhankelijk van deze bezoekers en het economisch belang van rust en ruimte is op lokaal niveau dan ook overduidelijk. Ook op het schaalniveau van de provincie Fryslân en van Nederland is de natuur van Schiermonnikoog van grote waarde. Misschien is een betere term: van 'Nationale betekenis'. Onder de noemer 'Nationale betekenis' wordt immers ook de overstap naar windenergie geschaard.

1.5 De kwaliteit van het afwezige

Het Waddengebied, met name Schiermonnikoog ontleent veel waarde aan het feit dat er geen grootschalige industrie is. Er zijn geen treinen, noch snelwegen. Er is uitsluitend kleinschalige infrastructuur. Op grote delen van het eiland is de invloed van de mens vrijwel onzichtbaar. Dit levert een omgeving op waar de orde wordt bepaald door de wind, zon en zee. De afwezigheid van menselijke invloed levert een kwaliteit op die talloze Nederlanders hoog waarderen, te meer daar deze kwaliteit op de meeste plekken in Nederland is verdwenen. De kwaliteit van het afwezige is echter ook zeer kwetsbaar. Wij verzoeken u om de waarde van de kwaliteit van het afwezige mee te nemen in de project-MER en aanlegtechnieken goed te kijken welke techniek de minste impact heeft op natuur en dus op deze kwaliteit van het afwezige.

Wij willen dat de aanlegtechniek ook duidelijk wordt gemaakt aan onze inwoners. Zij moeten op eenvoudige wijze worden geïnformeerd over de plannen.

2. De effecten zijn groter dan u voorspiegelt en soms onduidelijk

2.1 Verzachten is niet wegnemen

De route Schiermonnikoog is mogelijk vergunbaar omdat er, volgens de rapportages, voldoende mitigatiemogelijkheden zijn. Hiervoor is het echter noodzakelijk dat randvoorwaarden worden nageleefd en gemonitord. Wat gaat u doen om dit daadwerkelijk te borgen terwijl uit de evaluatie Natura 2000 Waddengebied blijkt dat dit de afgelopen jaren niet goed is gegaan?

Mitigerende maatregelen worden vaak gezien als een manier om negatieve effecten op de natuur te compenseren, in plaats van te proberen deze effecten te voorkomen. Het voorkomen van schade is hier echter mogelijk omdat er een alternatief is, namelijk de tunnelroute.

Onze gemeenteraad roept op om de onderzoeken die gedaan zijn dan ook niet te gebruiken om te kunnen reageren, maar om ervan te leren.

2.2 Effecten HDD-boring

Voor primaire waterkeringen en de Waddeneilanden worden HDD-boringen voorgesteld. Nadere uitleg leert dat voor een dergelijke boring slechts over relatief korte afstand mogelijk is en dat de aanleg hiervan veel impact heeft omdat (tijdelijke) installaties moeten worden gebouwd. Daarnaast moet de gelaste mantelbuis in zijn geheel op het strand worden gelegd alvorens onder het eiland te worden door gelegd.

Wij willen de garantie dat op Schiermonnikoog geen open ontgravingen plaatsvinden ten behoeve van de HDD-boring. Dit stond nog beschreven in de notitie routeontwikkeling, maar staat niet als zodanig in de rapportages.

Daarnaast moet in het project-MER worden gekeken naar het effect van de aanlegtechniek HDD én naar de effecten van het doortrekken van de kabel door een wadtrencher. Deze technieken moeten duidelijk met elkaar worden vergeleken, waarbij moet worden gekeken naar effecten voor mens en natuur. Het gebied moet binnen enkele weken na aanleg weer bereikbaar zijn voor mensen.

2.3 Effect strand en hoogwatervluchtplaatsen

Voor het doen van een HDD-boring zijn installaties nodig aan de kant van de Waddenzee en de Noordzee. Uit de rapporten blijkt onvoldoende wat het effect van deze installaties is op broedvogels en hoogwatervluchtplaatsen aan vrijwel de gehele zuidrand van Schiermonnikoog.

Voor een HDD boring is het nodig dat een volledige lengte tunnelbuis op het strand komt te liggen. Er is ons nu onvoldoende duidelijk wat de effecten hiervan zijn voor mensen, rustende zeehonden en vogels.

Ook de omgevingseffecten van de boring zelf voor mens en dier zijn ons onvoldoende duidelijk. De omgevingseffecten van vooronderzoek zijn zelfs nog helemaal niet duidelijk gemaakt, terwijl die al wel begonnen zijn (zie 'proces').

2.4 Reparaties zijn belastend

Er moeten verschillende verbindingsstukken (verbindingsmoffen) worden aangebracht. Dit verhoogt de kans op falen en dus onderhoud. Het is niet duidelijk of dit wordt gedaan door de kabel uit de goot te trekken of dat hierbij toch overgegaan moet worden op het opgraven van een geul. Indien het laatste het geval is, zal dit een groot deel van de zorgen die het HDD-boren wegnam weer terugbrengen, zoals zorgen over de kwetsbare natuur en de veiligheid. Daarnaast zal elke vorm van onderhoud gelegenheid kunnen bieden voor eventuele vormen van sabotage.

Tot slot is het alternatief, tunnelroute X, minder kwetsbaar waardoor minder reparaties nodig zijn.

2.5 Hoe wordt geluid- en lichthinder voorkomen?

Er is nog geen informatie beschikbaar over de hoeveelheid geluidsoverlast die de werkzaamheden met zich mee gaan brengen, terwijl wel met zekerheid te zeggen is dat er overlast gaat komen. Een mitigerende maatregel die wordt voorgesteld is om het geluid te minimaliseren tot 47 dBA, een geluidsniveau tussen een bibliotheek en een stil kantoor in. Hierbij moet in acht worden genomen dat er in dat gebied zeer weinig geluid is.

Geluid heeft effect op dieren en mensen (onze toeristen). Wij zijn er niet gerust op dat dit geluidsniveau gehaald gaat worden en willen weten hoe dit wordt bewerkstelligd en wie hierop gaat controleren. Hetzelfde geldt voor de effecten van licht in een gebied dat een van de donkerste plekken van Nederland is.

2.6 Cumulatief effect andere activiteiten

Het Waddengebied zou in de eerste plaats een natuurgebied moeten zijn. Helaas blijkt keer op keer dat allerlei economische initiatieven kunnen plaatsvinden in dit unieke natuurgebied. Ten noorden van Schiermonnikoog wordt binnenkort voor de duur van tientallen jaren naar gas geboord. Daarnaast wijzen we op de gaswinning bij Ternaard. De stapeling van verschillende ontwikkelingen die elkaar blijven opvolgen, baart ons zorgen.

3. Er is een alternatief

3.1 Tijdsverschil is slechts drie jaar

Uit het hoofdrapport IEA blijkt dat het verschil tussen mogelijke realisatie van route VII (Schiermonnikoog) en route X (tunnel) slechts drie jaar is.

Wij zijn van mening dat u nu al volop moet inzetten op de tunnelvariant zodat één route gerealiseerd kan worden. Wij vragen u daarom de tunnelvariant volwaardig mee te nemen in het project-MER. Er zijn geen belemmeringen om dat te doen en vanuit risicobeheersing is dat zelfs verstandig. Mochten andere routes tijdens de volgende fase toch aanzienlijk vertragen of onmogelijk blijken, dan is er tijdswinst behaald voor de tunnelvariant.

3.2 Twee routes aanleggen is duurder dan één

Het prijsverschil tussen de route Schiermonnikoog (8.6 miljard) en de tunnelvariant (10.4 miljard) is klein. Eerst de route Schiermonnikoog aanleggen en daarna alsnog de tunnel (die nodig is voor toekomstige windmolenparken) is duur. Wij vinden het beter in één keer een goede keuze te maken en te kiezen voor het alternatief, de tunnelvariant. Overigens wijzen wij er op dat realisatie van een intredepunt op de Noordzee (EUR 179 miljoen) eenmalige kosten zijn. Voor toekomstige aansluitingen van windmolenparken moeten deze kosten hoe dan ook worden gemaakt.

3.3 Zet in op energiebesparing

Op Schiermonnikoog vragen bewoners zich af of we ook niet meer moeten inzetten op energiebesparing. Bij de start van de oorlog in Oekraïne bewees Nederland én Europa dat er veel energie te besparen is. Alleen inzetten op groei is niet houdbaar.

4. Veiligheid en toegankelijkheid

4.1 Wij willen niet dat Schiermonnikoog wordt afgesloten

Het is nu onduidelijk of het strand begaanbaar blijft voor bijvoorbeeld de eilander Balgexpres, fietsers, wandelaars en een enkele strandautomobilist. Daarnaast wordt onvoldoende duidelijk wat het boren zelf voor risico's oplevert voor eilanders en toeristen, of dat bijvoorbeeld een deel van het eiland afgesloten moet worden. Daar gaan wij niet vanuit.

Daarnaast gaan wij ervan uit dat de plaats waar de kabel ligt, zowel op land als in zee, toegankelijk blijft en dat hier ook geen ankerverbod komt.

4.2 Sabotage op land is onvoldoende in beeld

Door het belang van de kabel voor zo'n vijf miljoen huishoudens en/of bedrijven, de afgelegen locatie, de breedte van de kabel en de relatief oppervlakkige ligging van acht meter is het niet ondenkbaar dat de kabels in het vizier komen van sabotageacties. In de rapporten is weinig tot geen aandacht besteed aan de gevaren hiervoor op het eiland zelf. Er wordt gesproken over maatregelen op zee om terroristische acties te voorkomen. Echter wordt er niet gesproken over maatregelen op het land, noch over gevolgen van eventuele blootlegging.

In verband met de bereikbaarheid van de eilanden en de hoeveelheid materiaal dat het gebruik van HDD-boring met zich meebrengt concludeert het rapport dat het technisch minder wenselijk is om de Ameland- en Schiermonnikoogroutes te gebruiken. Nu er toch gekozen wordt voor de Schiermonnikoog route is er nog niet gesproken over bijvoorbeeld de bewaking van de grote hoeveelheden materiaal dat zich op het eiland nabij de Noordzee en eventueel andere plekken moet verzamelen. Het is voor de gemeente onduidelijk welke rol zij daarin moet spelen, en welke ballast dit legt op de handhaving capaciteit van bijvoorbeeld de politie.

4.3 De eilanderstaart is al bijna doorgebroken waardoor het wantij zal veranderen

Stromingen rondom de eilanden en in de Waddenzee zijn grillig en soms moeilijk te voorspellen. Al enige jaren zijn er grote veranderingen zichtbaar op de oostpunt van Schiermonnikoog. Niet voor niets is de provinciegrens daarom al meerdere keren verschoven.

De oostpunt van het eiland dreigt door te breken¹ waardoor ook het wantij zal verschuiven. Deze verandering is onvoldoende meegenomen in de rapporten.

5. Overige opmerkingen bij het ontwerpprogramma

5.1 Onduidelijkheid kabelsystemen

De rapporten geven onvoldoende duidelijkheid over de term 'kabelsystemen'. Voor route VII zijn 7 kabelsystemen onderzocht. Ook wordt gesproken over twee soorten kabelsystemen, namelijk AC en DC. Deze AC en DC-kabelsystemen bestaan uit meerdere kabelcircuits die op zee gebundeld zijn en op land niet gebundeld.

Voor de route Schiermonnikoog is tijdens de voorlichtingsbijeenkomsten steeds gesproken over twee 'kabels' die op land uit elkaar gaan in 2x3 kabels.

Uit de rapporten zou je echter kunnen opmaken dat er bij Schiermonnikoog ruimte is voor 7 kabelsystemen die op land uit elkaar gaan in 7x3 kabels.

Wij willen hier duidelijkheid over hebben.

Indien we uitgaan van twee kabelsystemen op zee en dus 2x3 over land, zal dit niet in één keer worden aangelegd. Welke garantie geeft de minister ons dat in de tussentijd de werkstations worden opgeruimd? Afgelopen winter zagen wij ons geconfronteerd met een werkplatform voor de kust dat nodig was voor de aanstaande gaswinning ten noorden van Schiermonnikoog. Dat platform heeft er maanden langer gestaan dan van tevoren was aangegeven door de initiatiefnemer.

5.2 Waar doen we het voor?

Nederland, Europa en de wereld stapt over van fossiele energie naar hernieuwbare energie. Schiermonnikoog is daar ook voorstander van. Dat doen we om minder afhankelijk te zijn van energiebronnen buiten ons land en omdat het beter is voor het klimaat. We beschermen hiermee

¹ <https://www.omroepfryslan.nl/nl/nieuws/16793573/breekt-schiermonnikoog-in-tweeen-bij-een-flinke-storm-kan-het-in-een-keer-gebeuren>

bezoekadres . Nieuwestreek 5 . Schiermonnikoog . postadres . Postbus 20 . 9166 ZP . Schiermonnikoog telefoon (0519) 53 50 50 . e-mail .postbus20@schiermonnikoog.nl . www.schiermonnikoog.nl

dus onze leefomgeving. Onze inwoners vragen zich af wat deze bescherming biedt, als aanleg ten koste gaat van de bijzondere Waddennatuur. Waar doen we het dan voor?

5.3 Doe het in één keer goed

De tunnelvariant omvat een kunstmatig eiland dat zichtbaar zal zijn vanaf de oostpunt van Schiermonnikoog. Hoewel wij (gezien het bovenstaande onder 1.3 en 1.4) geen voorstander zijn van het doorbreken van onze vrije horizon zijn wij van mening dat dit toch de beste route is. Omdat deze variant ook nodig is voor het aansluiten van toekomstige windmolenparken zeggen wij: doe het in één keer goed en kies alléén voor de tunnelvariant.

Wij willen alvast meegeven dat het voor de tunnelvariant goed zou zijn te kijken hoe het kunstmatige eiland op de Ballonplaat zo kan worden ingericht dat bijvoorbeeld vogels er een rustplaats kunnen vinden. Ook moet hier nog goed worden gekeken naar zeestromen en het effect hiervan op het Waddengebied. Tot slot moet goed worden bekeken hoe geluids- en lichteffecten zoveel mogelijk te voorkomen zijn.

Met vriendelijke groet,

burgemeester en wethouders van Schiermonnikoog,

de secretaris,

T. Kroeze

de burgemeester,

I. van Gent